

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
t.a.v. dhr. Van Ooijen, mw. Helder en dhr. Kuipers
Postbus 20350
2500 EJ DEN HAAG

Zeist, 24 februari 2022

Kenmerk: 220001/BP/ev

Betreft: reactie op de motie over integrale visie op de informele zorg inclusief mantelzorg (35778-152)

Geachte meneer Van Ooijen, mevrouw Helder en meneer Kuipers,

Tijdens het debat over de regeringsverklaring werd door de gehele Tweede Kamer een motie aangenomen waarin het kabinet verzocht wordt met een integrale visie op informele zorg -inclusief mantelzorg- te komen. Hiermee wordt ingezien dat mantelzorgers en informele zorgverleners een cruciaal en waardevol onderdeel zijn van de Langdurige Zorg en dat zij een volwaardige positie verdienen.

MantelzorgNL, Patiëntenfederatie Nederland, Per Saldo, KBO-PCOB, Anbo en Alzheimer Nederland zijn organisaties die zich dag in dag uit inzetten voor zorgvragers en hun informele zorgverleners. Wij doen dan ook gezamenlijk een aanzet voor hoe die integrale visie er volgens ons uit zou moeten zien. Met deze brief vragen we ten behoeve van de visievorming aandacht voor:

1. Verleg de focus van zorg naar welzijn: investeer in samenwerking, vroeg signalering en preventie;
2. Versterk de sociale basis, ten behoeve van sociale samenhang in buurten;
3. Geef de mantelzorger een gelijkwaardige positie; de formele zorg kan niet bepalen wat de informele zorg doet;
4. Faciliteer informele zorg en maak het een logisch onderdeel van het dagelijks leven.

Inleiding

We staan zoals u weet voor grote uitdagingen: de dubbele vergrijzing, de toenemende druk op de formele zorg, de alsmaar complexere zorgsituaties thuis en de druk op mantelzorgers die alleen maar groter wordt. Iedere dag weer zien we de gevolgen van de grote personeelstekorten in de zorg en dat mantelzorgers steeds meer zorg moeten opvangen.

Onze oproep is dat er een brede visie komt op de langdurige zorg- waarin mantelzorgers en informele zorgverleners een grote rol spelen- waarbij u als de drie bewindspersonen op VWS nauw samenwerkt om dit op een structurele manier te verwezenlijken.

Om de positie van mantelzorgers en informele zorgverleners te versterken is een integrale aanpak onontbeerlijk. Het gaat immers naast zorg ook om welzijn en welbevinden. De oplossing ligt in de omkering van systeemgerichtheid naar mensgerichtheid. De aanpak van de corona-crisis heeft blootgelegd dat de nadruk te sterk lag op het institutionele belang, waarbij de menselijke maat uit het oog verdween.^{1 2 3} De informele zorg werd het afvoerputje van dit vastlopende systeem.

Dit vraagt om een andere benadering. We kunnen immers niet alleen blijven leunen op mantelzorgers. Wat vraagt dat van de samenleving? Zorg is een opgave voor ons allemaal. Hoe zorg je ervoor dat het hele systeem rondom een zorgvrager ondersteund wordt? Hoe kunnen mensen om de zorgvrager heen daar zo goed mogelijk een bijdrage aan leveren? En hoe kan de formele zorgverlener daarbij aansluiten en hen ondersteunen?

(1) Van zorg naar welzijn

We geven jaarlijks 6000 euro per persoon uit aan zorg en 20 euro aan preventie. Het huidige zorgsysteem is gericht op productie, en dus op zorghandelingen. We moeten toe naar opgave gericht werken; breed kijkend naar en vanuit de mens. Bij mensen die langdurige zorg nodig hebben gaat het ook om welzijn en welbevinden. Zeker als mensen langer thuis blijven wonen en zelf (mede) verantwoordelijk zijn voor hun dag invulling en mentale gezondheid. Dit vraagt om een transitie van focus op zorguitkomsten naar uitkomsten voor de kwaliteit van leven, inclusief de budgetten die daarbij horen.

We moeten daarmee ook de omslag maken van institutioneel belang naar publiek belang en samenwerking. Inzet van professionals op het gebied van samenwerking, vroeg signalering en preventie zou daarom bekostigd moeten worden.

De kanteling van zorg naar welzijn biedt en creëert ruimte in de samenleving om bij te dragen aan de zorg voor elkaar; om voor en met elkaar te zorgen. Als vrijwilliger, als goede buur en/ of als mantelzorger met name in een niet-intensieve zorgsituatie waar een gezonde balans tussen zorgtaken en eigen leven gewaarborgd kan worden.

¹ Onderzoek 'Corona en impact op mantelzorgers', december 2021 (MantelzorgNL):

<https://backend.mantelzorg.nl/app/uploads/2021/12/Rapportage-corona-5e-golf-dec-2021.pdf>

² Onderzoek 'Corona: uitstel van de reguliere huisartsenzorg en thuiszorg', december 2020 (Patiënten Federatie): [file \(patientenfederatie.nl\)](file:(patientenfederatie.nl))

³ Onderzoek Mijn Kwaliteit van Leven, juni 2021: <mkvl-beleidsrapportage-juni2021.pdf> (<mijnkwaliteitvanleven.nl>)

(2) Investeer in de sociale basis

De relatie tussen de overheid en burgers heeft de afgelopen jaren flinke deuken opgelopen. Die relatie moet hersteld worden. Wat vragen we van elkaar, wat bieden we elkaar? Een overheid die vraagt van mensen om voor elkaar te zorgen, zal in ieder geval moeten investeren in het sociale fundament, uitgaande van vertrouwen.

Een voorbeeld van het investeren in de sociale basis is het verbreden van de informele zorg. We kunnen niet blijven leunen op mantelzorgers, want dat aantal zal uiteindelijk afnemen.⁴ We moeten op een andere manier kijken naar zorg en ondersteuning. Daarbij staat het sociale netwerk van de zorgvrager centraal.

De informele zorg is niet alleen een zorgvraagstuk. Bij de versterking van de sociale basis hoort bijvoorbeeld ook het woonvraagstuk: hoe kan wonen bijdragen aan het versterken van de sociale basis? En hoe richt je het publieke domein daarop in? Nieuwe initiatieven zijn nodig de sociale samenhang in buurten en wijken te versterken. Een voorbeeld hiervan zijn de trainingen van 'Samen dementievriendelijk'⁵. In een dementievriendelijke buurt kunnen mensen langer meedoen.

(3) Gelijkwaardige positie voor de mantelzorg

Het is nodig dat de zorgprofessional uitgaat van het sociale netwerk en daarop aansluiting zoekt. Door met de zorgvrager, de mantelzorg en zorgprofessionals gelijkwaardig samen te werken, kan er een beroep gedaan worden op de omgeving van de zorgvrager. De formele zorgaanbieder is niet degene die de taken verdeelt, maar neemt die taken op zich die het informele netwerk niet kan of mag doen. Zowel de formele als de informele zorg bewegen mee op dat wat nodig is, waarbij meer sprake is van een gelijkwaardige verhouding tussen informele zorg en formele zorg. Zo versterken we de informele zorg, nemen we een deel van de druk weg bij de mantelzorg en vergroten we de zelfstandigheid van de zorgvrager.

Om het sociale netwerk een waardigere positie te geven in de zorg en ondersteuning voor een zorgvrager is er een cultuuromslag nodig. De formele zorg bepaalt niet meer wat de informele zorg kan en moet, maar sluit aan op de behoefte van de zorgvrager en zijn of haar omgeving. We gaan van het zorgnetwerk naar het sociale netwerk. Dat vraagt ook om een omslag in de organisatie: van een scheiding tussen zorg en sociaal domein naar netwerken van organisaties die breder zijn dan de zorg alleen. Kwaliteit van leven staat

⁴ [Toekomstverkenning mantelzorg aan ouderen in 2040 \(pbl.nl\)](#)

⁵ [Dementievriendelijk | Samen dementievriendelijk](#)

daarbij voorop, zowel voor de zorgvrager als voor degenen die zorgen. Waardering en inspraak zijn daarbij belangrijk.

De overheid kan hierin een rol spelen door een formele professional -zoals de casemanager dementie- in te zetten om te zorgen dat het sociale netwerk wordt versterkt. Dit zou ook een verbinder in een woonzorg-complex kunnen zijn. Het vraagt ook om een stevig fundament neer te leggen zeker voor wie lang en intensief voor een naaste zorgt. Waar kan hulp en ondersteuning gevonden en geregeld worden. Beleidskaders, denk daarbij aan de acht vraaggebieden, helpen gemeenten om beleid te ontwikkelen passend bij de lokale omstandigheden.

(4) Faciliteer informele zorg en mantelzorg

Hoe kan zorg en ondersteuning meer ingebed worden in het dagelijkse leven? Dat vraagt om degenen die zorgen voor een kwetsbare naaste te faciliteren. Bijvoorbeeld met financiële- en belasting regelingen, maar ook verlofregelingen. Met name voor die groepen die intensief zorgen en/of financieel kwetsbaar zijn. In opdracht van MantelzorgNL heeft Ecorys⁶ berekend dat mantelzorgers op jaarbasis 1,8 miljard euro kwijt zijn aan kosten om te kunnen zorgen (zoals vervoerskosten). Voorts berekende Ecorys dat de inzet van de vijf miljoen mantelzorgers voor een ander in 2019 overeenkomt met 1,5 miljard uren aan mantelzorg. Uren die niet aan andere zaken besteed konden worden, zoals werk, studie of anderszins.

Welke regelingen passend zijn, moet worden onderzocht. Zo wordt er niet alleen iets verwacht van mantelzorgers en informele zorg, maar wordt het je ook mogelijk gemaakt; gefaciliteerd om voor een ander te zorgen. Dat is nodig om draagvlak en bewustwording te creëren dat we als samenleving een verantwoordelijkheid hebben. Hierin zou de overheid de regie moeten nemen.

Mantelzorgers moeten als collectief meer erkenning krijgen, zodat onnodige drempels en belemmeringen weggenomen worden en geïnvesteerd kan worden in het versterken en verbeteren van de ondersteuning van mantelzorg. Het moet niet financieel nadelig zijn voor iemand te willen zorgen. Dat is nu bijvoorbeeld het geval voor informele zorgverleners - zoals familie, die voor hun naaste zorgen vanuit een persoonsgebonden budget (pgb) met een familieovereenkomst. Als de zorg die ze verlenen wegvalt, bijvoorbeeld door overlijden van de zorgvrager, en ze alleen inkomsten hebben uit een pgb, bouwen ze geen sociale zekerheid op. Hierdoor hebben ze geen recht op bijvoorbeeld een WW-uitkering. Door voor iemand te zorgen geven ze vaak (een deel van hun) betaalde arbeid op, maar missen daardoor ook (een deel van de) sociale zekerheid. Dit moet gerepareerd worden, waardoor ook voor deze groep informele zorgverleners sociale zekerheid geregeld wordt.

⁶ <https://www.mantelzorg.nl/nieuws/waarde-van-mantelzorg-is-22-miljard-per-jaar/>

Tot slot

We staan op een keerpunt. De manier waarop we ons zorgstelsel hebben ingericht piept en kraakt. De coronacrisis gaf ons een inkijkje in de toekomst, waarin personeelstekorten alleen maar verder op zullen lopen en de druk op mantelzorg verder opgevoerd wordt. Wij denken dat het anders kan. En anders moet. De meeste mensen willen ten slotte graag zorgen voor hun geliefde, voor hun kind. Maar dan wel met voldoende en tijdige ondersteuning, waardering en vanuit een gelijkwaardige positie.

We hopen hiermee een voorzet te geven van hoe dat er volgens ons uit kan zien. We kijken uit naar uw reactie en denken graag mee over het vervolg.

Hartelijke groet,
Mede namens,

Anneke Sipkens, directeur-bestuurder Anbo

Gerjoke Wilmink, directeur-bestuurder Alzheimer Nederland

Dianda Veldman, directeur-bestuurder Patiëntenfederatie Nederland

Aline Molenaar, directeur Per Saldo

Lotte de Jong, directeur a.i. KBO-PCOB

Liesbeth Hoogendijk, directeur-bestuurder MantelzorgNL